

Cseh Árpád

Fokozódó vagyonfelhalmozás és mélyülő szakadék, avagy a kapitalizmus „gyermekbetegségei”

ÖSSZEFOGLALÓ: A tőke a XXI. században egy olyan elemzés, amely az összegyűjtött historikus adatsorok és az alkalmazott közgazdasági módszerek integrálásából adódó szinergiák kihasználásával igyekszik mind inkább megérteni a tőkefelhalmozás, a gazdasági növekedés, illetve a növekvő jövedelmi és vagyoni egyenlőtlenségek közötti összefüggéseket, valamint a mögöttük meghúzódó hajtóerőket. *Thomas Piketty* a historikus adatsorok áttekintése, illetve elemzése során arra a megállapításra jut, miszerint a vagyoni egyenlőtlenségek növekedésében végső soron az játszik központi szerepet, hogy hosszú távon a tőkemegtérülési ráta nagyobb, mint a gazdasági növekedés mértéke, ezáltal a múltban felhalmozott vagyon gyorsabb ütemben növekszik, mint ahogy a gazdaság, illetve azzal egyenesen arányosan a munkajövedelem nő. A szerző a könyvben ismertetett problémakör feloldására a vagyon progresszív módon történő globális megadóztatásának lehetőségét fogalmazza meg. Felvetésével kapcsolatban azonban elismeri, hogy ez egyelőre csak utópisztikus elképzelés, amelynek kevésbé van realitása. E cikk célja *Thomas Piketty* művének, valamint az azzal kapcsolatban napvilágot látott néhány érdekesebb recenzióinak, illetve elemzésnek a kritikai hangvételű áttekintése a növekvő vagyoni különbségek problémájának tanulmányozása mentén.

KULCSSZAVAK: jövedelmi egyenlőtlenségek, vagyoni egyenlőtlenségek, tőke/jövedelem arány, tőkeakkumuláció, globális progresszív vagyonadó

JEL kód: D31, D33, E25, N30, P16

T*Thomas Piketty* francia közgazdász 2013-ban megjelent műve úgy robbant be napjaink legmarkánsabb közgazdaságtani diskusszióinak középpontjába, mint egy vízbe ejtett súlyos kő, amely szünni nem akaró hullámokat gerjeszt maga körül. A könyv megjelenése óta – a benne fejtegetett problémakör kiemelkedő aktualitásának és relevanciájának köszönhetően – olyan kimagasló érdeklődésre tart számot, amelynek alapján *Paul Krugman* (2014a) közgazdasági Nobel-emlékdíjas közgazdász

múltán illetve „az évtized talán legjelentősebb munkája” címmel.

Thomas Piketty művének központi témája a jövedelmi és vagyoni egyenlőtlenségek növekvő mértékének mélyreható vizsgálata. A könyv ugyan rendkívüli adatmennyiségre épül, azonban jóval túlmutat az általa megfigyelt jelenségek egyszerű dokumentálásán. Egy olyan elemzés, amely a történelmi kitekintés és az alkalmazott közgazdasági módszerek integrálásából adódó szinergiák kihasználásával igyekszik mind inkább megérteni a tőkefelhalmozás, a gazdasági növekedés, illetve a nö-

Levelezési e-cím: cseh.arp@gmail.com

vekvő jövedelmi és vagyoni egyenlőtlenségek közötti összefüggéseket, valamint a mögöttük meghúzódó hajtóerőket.

A tőkeakkumuláció, illetve tőkedisztribúció alapvető dinamikáját meghatározó tényezők és folyamatok kutatása során olyan lényegi kérdéseket vizsgál, amelyek megválaszolása megfelelő mennyiségű és minőségű alátámasztó adat rendelkezésre állása nélkül elképzelhetetlen. Éppen ezért napjaink egyik legvitatottabb jelenségét egy 15 éves – számos kutató, köztük *Anthony Atkinson, Emmanuel Saez, Gilles Postel-Vinay, Jean-Laurent Rosenthal, Facundo Alvaredo és Gabriel Zucman* közreműködésével készült –, 20 országra kiterjedő, átfogó kutatómunkára alapozva közelíti meg. Kísérletet tesz arra, hogy – az empirikus vizsgálat során összegyűjtött, egészen a XVIII. századig visszanyúló adatok felhasználásával, illetve a megfigyelt folyamatok értelmezésével – a történelem egyik legmarkánsabb társadalmi problémáját elemezve segítse annak megértését, valamint fogalmazzon meg a feloldására vonatkozóan megoldási alternatívát.

Jóllehet a szerző számos előadásában leszögezte, hogy a könyv elsődleges célja annak az összegyűjtött adathalmaznak a közkinccsé tétele, amelyet az említett kollektív kutatómunka eredményezett, emellett azonban megpróbál megtenni mindent annak érdekében, hogy közérthető formába öntve értelmezze a kutatási eredményeket. A szerző saját megvallása szerint ugyan nem ad tökéletes magyarázatot a témával kapcsolatban felmerülő valamennyi kérdésre, illetve problémára, azonban mindenképpen el kell ismernünk – a még hiányzó adatok ellenére is –, hogy a mű rendkívüli lépés a vagyoni és jövedelmi egyenlőtlenségek történelmi dinamikájának, valamint a megfigyelt jelenségek mögött meghúzódó hajtóerőknek a feltárásában.

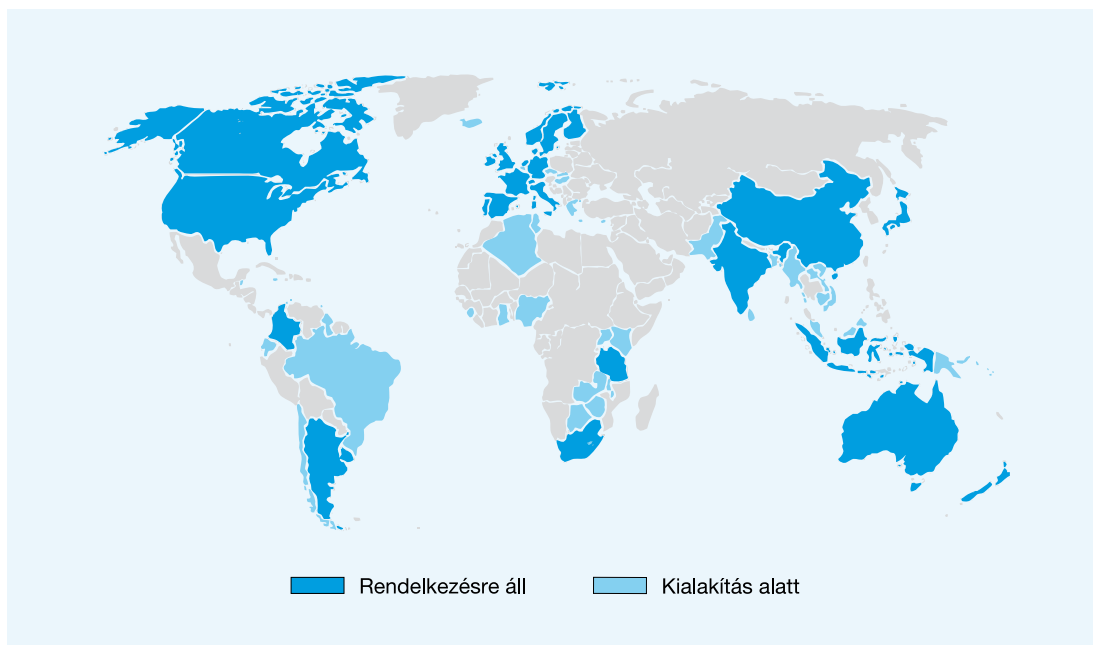
Az elemzés alapjául két fő adatforrás szolgál, amelyek együttesen teszik lehetővé a vagyon elosztása, illetve eloszlása – történelmi

kontextusba helyezett – dinamikájának tanulmányozását. Míg az egyik adatforrás a jövedelmi egyenlőtlenségekre, illetve a jövedelem disztribúciójára, addig a másik a vagyon disztribúciójára, valamint a vagyon jövedelemhez fűződő viszonyára fókuszál. Thomas Piketty a könyv legjelentősebb adatforrásaként a világ legmagasabb jövedelmeinek adatbázisát (World Top Incomes Database) jelöli meg, amely a legátfogóbban, illetve legkiterjedtebben tartalmazza a jövedelmi egyenlőtlenségek evolúciójával kapcsolatos historikus adatokat. (Lásd 1. ábra)

A mű – felépítése szempontjából – a téma átfogó felvezetésére, illetve bemutatására, az alapvető fontosságú fogalmak és összefüggések áttekintésére, a historikus adatok felvonultatására, azok elemzésére, konklúzió levonására, valamint egy rövid összefoglalásra tagolódik. A szerző a bevezetőben a hipotézisek, illetve a könyvben megválaszolásra kerülő kulcskérdések felvetésén, valamint az általa alkalmazott források és módszertan részletes bemutatásán túl egy kritikai hangvételű elmélet-történeti kitekintést nyújt a témát érintő legjelentősebb politikai gazdaságtani gondolkodók – így *Thomas Malthus, Robert Young, David Ricardo, Karl Marx és Simon Kuznets* – téziseit illetően. Emellett – történelmi kontextusba helyezve – áttekinti az elemzés főbb eredményeit, illetve konklúzióit.

Az első rész, amely a jövedelem, illetve a tőke fogalomrendszeréhez kapcsolódó – a későbbi fejezetekben felhasznált – alapvető definíciókat, összefüggéseket, elméleti és gyakorlati megközelítéseket, koncepciókat mutatja be, valamint az elemzés alapjául szolgáló adatokat sorakoztatja fel, két fejezetre tagolódik. Míg az egyik a nemzeti jövedelem, a tőke, illetve a tőke/jövedelem arány témakörével, valamint a jövedelem és a kibocsátás globális eloszlásának alakulásával foglalkozik, addig a másik egy részletesebb elemzést tartalmaz a népesség és a kibocsátás alakulásáról egészen az ipari

**A VILÁG LEGMAGASABB JÖVEDELMEINEK ADATBÁZISA
(WORLD TOP INCOMES DATABASE)
AZ EGYES ORSZÁGOK VONATKOZÁSÁBAN RENDELKEZÉSRE ÁLLÓ ADATOK TÜKRÉBEN**

Forrás: <http://topincomes.parisschoolofeconomics.eu/#Home>; (2015. 04. 12.)

forradalomtól kezdődően. Habár a szerző is elismeri, hogy az első rész nem tartalmaz igazán újdonságot, azonban olyan rendszerezett áttekintést nyújt a második és harmadik részben szereplő elemzések, valamint a negyedik részben levont konklúzió megalapozásához, amely elengedhetetlen a téma alapos körülményeinek szemponyjából.

A második rész a tőke/jövedelem arány hosszú távú evolúcióját, illetve dinamikáját, valamint a nemzeti jövedelem tőke és munka közötti megoszlását vizsgálja először az elemzés hatókörébe vont országok szintjén, majd – amennyire a rendelkezésre álló adatok lehetővé teszik – átfogóan, globális szinten. Ennek keretén belül első lépésben a tőke átalakulását először a brit és francia eset tanulmányozásából kiindulva veszi górcső alá egészen a XVIII. századtól kezdődően. Ezt követően a

német és amerikai példával ismerteti meg az olvasót. Végetül pedig Thomas Piketty – a kollektív kutatómunka eredményezte historikus adatsokaság korlátait figyelembe véve – kitér a vizsgálat fókuszát az egész világra, és az empirikus tapasztalatokból megkísérli levonni azokat a tanulságokat, amelyek lehetővé tehetik a tőke/jövedelem arány, valamint a tőke és a munka relatív részesedése alakulásának előrelátását az előttünk álló évtizedekre vonatkozóan.

Thomas Piketty elemzése során abból a két összefüggésből indul ki, miszerint a tőke részesedése a nemzeti jövedelemből (α) egyenlő a tőke megtérülési ráta (r) és a tőke/jövedelem arány (β) szorzatával ($\alpha = r \times \beta$), valamint hosszú távon a tőke/jövedelem arány (β) egyenlő a megtakarítási ráta (s) és a gazdasági növekedés (g) hányadosával ($\beta = s/g$). Ehhez kapcsolódó-

an körüljárja a tőke/jövedelem arány (β) változásának kérdését, ami felveti a tőke nemzeti jövedelemből való részesedése (α) alakulásának problematikáját. A szerző meglátása szerint, amennyiben a gazdasági növekedés (g) csökken a tőkemegtérülési ráta (r) és a megtakarítási ráta (s) állandósága legfeljebb kismértékű változása mellett, akkor a tőke részesedése a nemzeti jövedelemből (α) emelkedhet. Vagyis elképzelhető, hogy a tőke/jövedelem arány (β) növekedésével párhuzamosan növekszik a tőke részesedése a nemzeti jövedelemből (α).

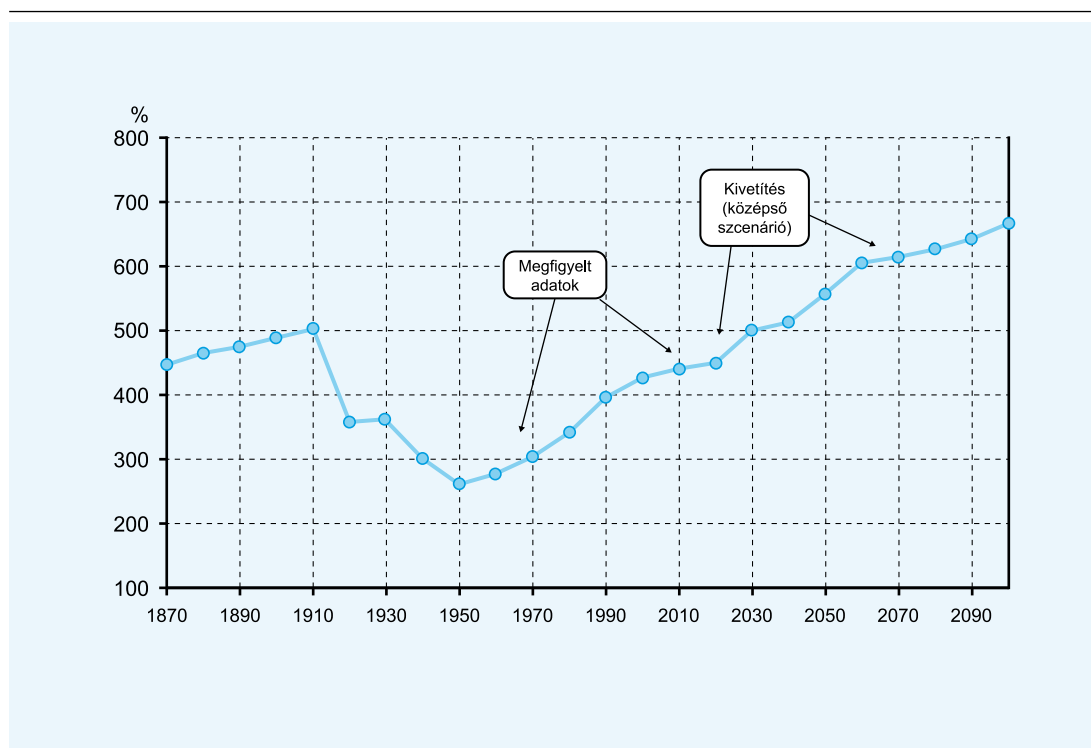
Feltéve tehát, hogy a megtakarítási ráta (s) 10 százalék, a gazdasági növekedés (g) pedig 3 százalék a tőke/jövedelem arány (β) hozzávetőleg 333 százalék, azonban ha a megtakarítási ráta (s) 10 százalék, a gazdasági növekedés (g) viszont csak 1,5 százalék, abban az esetben

a tőke/jövedelem arány (β) megközelítőleg 667 százalék. Amennyiben egy ilyen jellegű változás a tőkemegtérülési ráta (r) változatlanásával, illetve legfeljebb kismértékű csökkenésével társul, a tőke részesedése a nemzeti jövedelemből (α) – az $\alpha = r \times \beta$ összefüggésből következően – növekszik. Ez technikailag azonban a termelési függvény elaszticitásától, vagyis a tőke (K) és a munka (L) helyettesítési rugalmasságától (σ) függ.

Cobb–Douglas-típusú termelési függvényt feltételezve – amelyben a helyettesítési rugalmasság (σ) egységnyi – a tőke/jövedelem arány (β) növekedése változatlanul hagyja a tőke részesedését a nemzeti jövedelemből (α), hiszen ebben a megközelítésben a tőkemegtérülési ráta (r) éppen a tőke/jövedelem arány (β) növekedésével egyenesen arányosan csökken.

2. ábra

TŐKE/JÖVEDELEM ARÁNY ALAKULÁSA VILÁGVISZONYLATBAN 1870 ÉS 2100 KÖZÖTT

Forrás: <http://piketty.pse.ens.fr/files/capital21c/en/pdf/F5.8.pdf>. (2015. 04. 12.)

Ez a sztenderd szemlélet azonban olyan stabil gazdasági rendszert feltételez, amelyben a tőke és a munka megoszlását pusztán a technológia határozza meg. Egységnyinél nagyobb helyettesítési rugalmasság (σ) esetén viszont a tőke-megtérülési ráta (r) kisebb mértékben csökken, mint ahogy a tőke/jövedelem arány (β) nő, így végső soron növekszik a tőke részesedése a nemzeti jövedelemből (α). Ezt támasztják alá a könyvben bemutatott kutatási eredmények, az 1970-es, illetve 1980-as évektől megfigyelt trendek is, amelyeket a 2. és 3. ábra szemléltet. A hivatkozott ábrákról leolvasható, hogy 1970 és 2010 között a tőke/jövedelem arány (β) növekedésével párhuzamosan növekedett a tőke részesedése is a nemzeti jövedelemből (α).

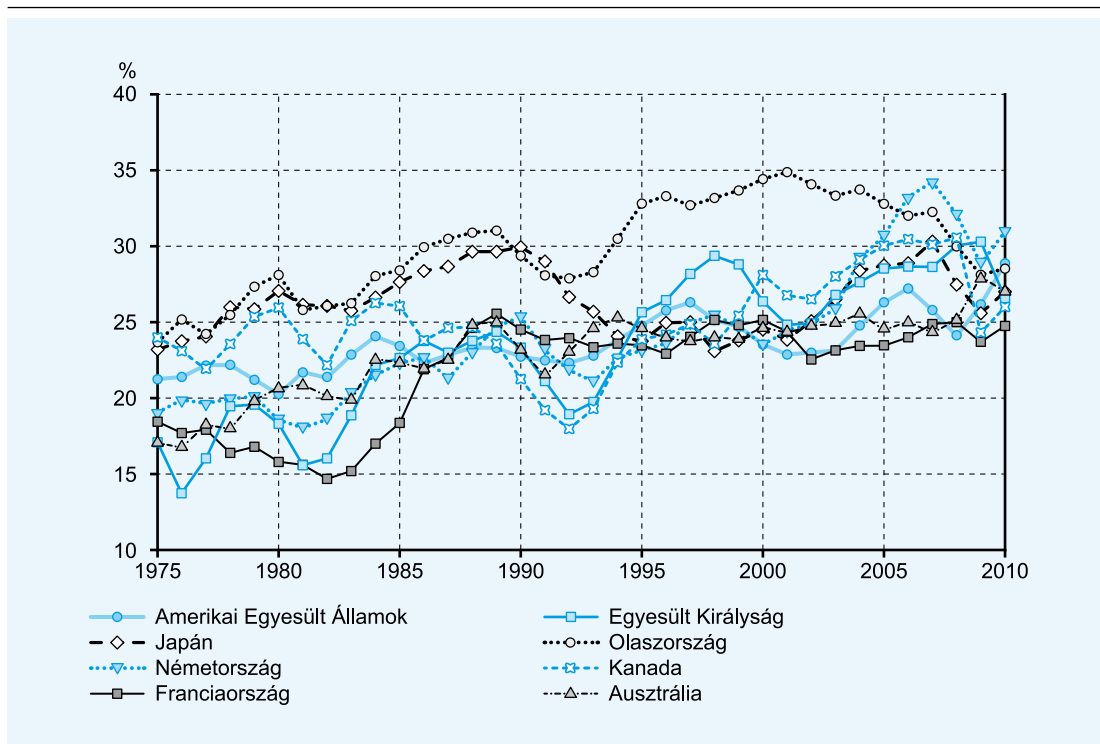
Mindezekon túl a tőke/jövedelem arány előttünk álló évtizedekre vonatkozó kivetíté-

séből Thomas Piketty a tőke és a munka relatív részesedésének alakulása vonatkozásában arra a következtetésre jut, hogy elképzelhető a termelési függvény alapján a tőke munkához viszonyított relatív jelentőségének megerősödése, ami végső soron megváltoztatja a nemzeti jövedelem tőke és munka közötti eloszlását a tőke, illetve a tőke tulajdonosai javára.

A harmadik rész a tőke/jövedelem arány hosszú távú evolúciójának, illetve dinamikájának, valamint a nemzeti jövedelem tőke és munka közötti megoszlásának vizsgálatával szemben az individuális szinten értelmezett jövedelmi és vagyoni egyenlőtlenségek felé fordul és azok struktúrájával foglalkozik. Első lépésben egyrészt a munkajövedelem, másrészt pedig a tőkejövedelem disztribúciójából adódó egyenlőtlenségek nagyságrendjével ismer-

3. ábra

A TŐKE RÉZSEDESÉSÉNEK ALAKULÁSA A NEMZETI JÖVEDELEMBŐL ORSZÁGONKÉNT 1975 ÉS 2010 KÖZÖTT

Forrás: <http://piketty.pse.ens.fr/files/capital21c/en/pdf/F6.5.pdf>; (2015. 04. 12.)

teti meg az olvasót, majd az egyenlőtlenségek történelmi dinamikáját helyezi a vizsgálat középpontjába az Amerikai Egyesült Államok, illetve Franciaország összehasonlításával kezdve. Ezt követően a szerző kiterjeszti az elemzés hatókörét – külön vizsgálva a munkához, illetve a tőkéhez kapcsolódó egyenlőtlenségeket – azon országokra, amelyek tekintetében rendelkezésre állnak a szükséges historikus adatok. Következő lépésben az öröklés kérdését veszi górcső alá és az örökölt vagyon változó fontosságát tanulmányozza a hosszú távú folyamatok figyelembevételével. Végezetül pedig a harmadik rész lezárásaként a vagyon globális elosztásával, illetve eloszlásával foglalkozik a XXI. század első évtizedeinek tekintetében.

Míg az első három rész a tények feltárására, azok megismertetésére, valamint a megfigyelt folyamatok, illetve jelenségek mögött meghúzódó okok és hajtóerők megértésére helyezi a hangsúlyt, addig a negyedik rész erre alapozva bizonyos tanulságok és konklúziók levonására törekszik a tőke szabályozásával kapcsolatban. Ennek keretén belül a szerző először szociális, illetve politikai gazdaságtani kérdésekkel, valamint az állam szerepével foglalkozik. Ezt követően a progresszív jövedelemadó újragondolását veti fel a múltbeli tapasztalatok, illetve a közelmúlt trendjei alapján, majd a tőke progresszív módon történő megadóztatásának kérdésköre felé fordul és ezt, a saját bevallása szerint is idealizált eszközt hasonlítja a szabályozás más formáihoz. Végezetül Thomas Piketty az államadósság problémáját járja körül, tekintettel az optimális tőkefelhalmozásra.

A szerző – annak ellenére, hogy a jövedelem témakörét is kiemelten fontosnak tartja – a könyvben jelentősebb részt szentel a vagyonnal foglalkozó elemzéseknek, mivel a vagyonfelhalmozást, illetve a vagyonkoncentrációt komplexebb problémának tekinti. Megemlíti ugyan, hogy a vagyon részben a jövedelemből származó megtakarítások akkumulációjának a függvénye, azonban rávilágít

arra is, hogy a vagyonnal kapcsolatos kérdések elemzése során – többek között – olyan tényezőket is figyelembe kell vennünk, mint az öröklés vagy a természeti erőforrások kiaknázása. Ennek kapcsán megvizsgálja annak a sokak által vallott nézetnek a helytállóságát, miszerint a – modern felfogásban értelmezett – növekedés – természeténél fogva – az örök-léssel szemben a munkának, illetve a születéssel szemben a szakértelemnek kedvez.

Meglátása szerint a történelem folyamán a vagyon elosztása, illetve eloszlása politikailag mélyen átítatott kérdéskör volt, amelyet nem lehet tisztán gazdasági mechanizmusokra redukálva elemezni és magyarázni. Emellett felhívja a figyelmet arra is, hogy a megfigyelt jelenség – a vagyon disztribúciója dinamikájának – mélyrehatóbb vizsgálata olyan erőteljes mechanizmusok feltárását eredményezte, amelyek váltakozva hatnak a konvergencia, illetve a divergencia irányába. Továbbá kiemeli, hogy nincs olyan természetes, illetve spontán folyamat, amely meggátolná a destabilizációt, valamint az egyenlőtlenséget erősítő tényezők hatásának folyamatos érvényesülését.

A könyv harmadik részében szereplő elemzésében, amelyben az individuális szinten értelmezett egyenlőtlenségeket veszi górcső alá, Thomas Piketty rávilágít arra, hogy a XX. század két igencsak meghatározó eseménye, az első és a második világháború – bizonyos tekintetben abszurd, de logikus módon –, valamint az azokat követő közpolitikák kiemelt szerepet játszottak az egyenlőtlenségek csökkentésében. Emellett arra is felhívja a figyelmet, hogy az 1970-es, illetve 1980-as évektől kezdődően ismételten radikális növekedést tapasztalhatunk az egyenlőtlenségek vonatkozásában, habár az egyes országok között jelentős eltérések figyelhetők meg, ami azt sejteti, hogy az intézményi, illetve politikai különbségek jelentős szerepet játszanak a megfigyelt folyamatokban.

Thomas Piketty meglátása szerint a vagyoni egyenlőtlenségek növekedésében végső soron

az játszik központi szerepet, hogy hosszú távon a tőkemegtérülési ráta (r) nagyobb, mint a gazdasági növekedés mértéke (g), ezáltal a múltban felhalmozott vagyon gyorsabb ütemben növekszik, mint ahogy a gazdaság, illetve azzal egyenesen arányosan a munkajövedelem nő. A lényeg tehát nemcsak abban rejlik, hogy az egyes egyéneknek mekkora a jövedelme, hanem abban is, hogy milyen mértékű vagyon van a tulajdonukban. Thomas Piketty empirikus megfigyelése szerint a társadalmak a vizsgált időszakban – közgazdasági szempontból – a vagyonra épültek, így az egyenlőtlenség elsősorban a tőke felett, illetve a pusztán csak saját munkaerejük felett rendelkezők közötti egyenlőtlenségben érhető tetten.

Az első három rész tapasztalatai, az empirikus megfigyelések, illetve a kollektív kutatómunka eredményeként összegyűjtött adatok bemutatása, valamint azok elemzése alapján Thomas Piketty a könyv negyedik részében egyfajta konklúziót próbál leszűrni a körüljárt problémakör politikai vetületét illetően a jövőre vonatkozóan. Ezzel kapcsolatban mindenekelőtt szükséges azonban megjegyeznünk, hogy a szerző szándéka – mint azt számos előadásában hangoztatta – elsődlegesen nem az, hogy egzakt módon megmondja, mi fog történni a jövőben. Csupán egy lehetőséget nyújt mindenki számára arra vonatkozóan, hogy az általa közkinccsá tett adatok, ismeretek, illetve elemzések segítségével megírják a saját negyedik részüket a jövedelmi és vagyoni különbségekkel kapcsolatos meglátásairól.

Thomas Piketty negyedik része olyan mélyreható kérdésekkel foglalkozik, mint a kapitalizmus jelenlegi formájának meghaladása. A történelmi folyamatok, jelenségek, illetve a historikus adatok áttekintése alapján arra a megállapításra jut, hogy az egyenlőtlenségek szerkezetének átalakításában, a múlt eltörlésében általában valamilyen sokk játszik központi szerepet. Ezzel kapcsolatban rávilágít arra,

hogy a XX. században ilyen sokknak tekinthető az első és a második világháború, azonban ezek hatása az egyenlőtlenségek struktúrája, illetve mértéke tekintetében ma – a XXI. század második évtizedében – már csak kevésbé érezhető, sőt azok a vagyoni különbségek, amelyek eltűnésében közrejátszottak, mára ismét elérik, mi több, akár meg is haladják történelmi csúcspontjukat.

Ezenfelül felhívja arra a figyelmet, hogy az új globális gazdasági rendszerhez ugyan olyan rendkívüli reményeket fűznek, mint a szegénység teljes eliminálása, azonban ez az egyenlőtlenségek tekintetében olyan tényezőkkel társul, mint az egyes egyének mérhetetlen – esetenként országokat meghaladó – gazdagsága. Felteszi a kérdést, hogy elképzelhető-e a kapitalizmus oly módon történő átformálása, amely egy békésebb, illetve fenntarthatóbb rendszer kialakítását eredményezi, vagy ismételt valamilyen sokkra, egy minden eddiginél komolyabb válságra, vagy akár egy – ezúttal ténylegesen globális méretű – világháborúra van szükség. A patrimonialis kapitalizmus szabályozásával kapcsolatban továbbá felveti, hogy elképzelhető-e olyan politikai intézményrendszer, amely képes lehet a szabályozó funkció igazságos és hatékony betöltésére.

Mindezek mellett Thomas Piketty egy, a könyvben vég nélküli spirálhoz hasonlított egyenlőségre törekvő folyamatnak az elkerülése, valamint a vagyon akkumulációja feletti kontroll visszaszerzése érdekében olyan ideális megoldási javaslatot fogalmaz meg, amely véleménye szerint lehetővé tenné a probléma általa tapasztaltaknál békésebb módon történő kezelését, így a vagyoni egyenlőtlenségek fokozódásának a feloldását. Meglátása szerint ez a – joggal radikálisnak tekinthető – megoldás egy, a tőke progresszív módon történő globális megadóztatását célzó eszközben ölthetne testet, amely azonban csak egy komponense az ideális társadalmi és pénzügyi rendszernek. Felvetésével kapcsolatban azonban elismeri,

hogy ez egyelőre csak utópisztikus elképzelés, amelynek kevésbé van realitása.

Ezzel összefüggésben érdemes kitérni a globális szabályozás, illetve a globális kormányzás problémájára, valamint a nemzetállamok, a különböző regionális integrációk és a jelentősebb szupranacionális szervezetek Thomas Piketty megoldási javaslatának esetleges implementálásában játszott szerepére. Egy, a szerző által javasolt globális vagyonszámla bevezetésének kérdése mindenekelőtt felveti a nemzeti érdekek felett álló nemzetközi együttműködés olyan új, minden eddigi szintet meghaladó formájának szükségességét, amely alapvetően rendezi át a multilaterális együttműködés keretrendszerét, illetve viszonyait és ad teret az emberiség jelenlegi szignifikáns problémáinak feloldásához elengedhetetlen eszközök globális szintű bevezetésére.

A sok bizonytalansági tényező és a szerző megoldási javaslatával kapcsolatos szkepticizmusa ellenére azonban ki kell emelnünk, – ahogy *Paul Krugman* (2014b) is rávilágít – Thomas Piketty hozzájárulása a téma elemzéséhez kiemelt jelentőséggel bír, amely alapvető módon változtatta meg a probléma körüli szakmai diskurzust.

Paul Krugman (2014b) elismeri, hogy nem Thomas Piketty az első közgazdász, aki rávilágít az egyenlőtlenségek evolúciója, illetve dinamikája kapcsán azok drasztikus növekedésére, illetve a világ népességének szignifikáns hányada és a társadalom legfelső rétege közötti éles ellentétre, amely a jövedelmi, illetve vagyoni különbségek vonatkozásában érzékelhető. Egyetért azzal is, hogy a kollektív kutatómunka eredményeként figyelemre méltó historikus adatsorokkal egészültek ki eddigi ismereteink, azonban ez önmagában igazán újat nem mutat. Emellett viszont kiemeli, hogy Thomas Piketty munkájának újdonságtartalma abban rejlik, ahogy lerombolja azt a „délkelet konzervatív mítoszt, amely a ragaszkodást fejezi ki a meritokrácia ideoló-

giájához”. Ahhoz, hogy olyan társadalomban élünk, amelyben az egyének megérdemelten szerzik vagyonukat. Felhívja arra a jelentőségteljes megállapításra a figyelmet, miszerint „jó úton vagyunk az örökölt vagyonon alapuló oligarchia dominálta társadalomhoz való visszatérés felé”, amely meghatározta az első világháború előtti időszakot.

Paul Krugman (2014b) azt tartja igazán meglepőnek, hogy Thomas Piketty tézisével szemben igazán lényegi, markáns ellenérveket a kritikusok többsége nem tudott megfogalmazni. Meglátása szerint a negatív reakciók általánosságban csak a mutogatásban és a szerző marxista ideológiákat valló gondolkodónak történő titulálásában merülnek ki.

Stephanie Flanders (2014) meglátása szerint Thomas Piketty a „kapitalizmus központi elmentmondását foglalja össze egyfajta marxista fordulattal élve”, miszerint a vállalkozó elkerülhetetlenül egyre inkább járadékélvezővé válik, aki mind nagyobb mértékben dominálja azt, aki csak a saját munkaereje felett rendelkezik. Ahogy *Stephanie Flanders* is rávilágít: Thomas Piketty a probléma gyökerét abban látja, hogy a tőke gyorsabban termeli újra önmagát, mint ahogy a kibocsátás növekszik, azaz a múlt felémészti a jövőt. *Stephanie Flanders* véleménye szerint ez az a megállapítás, amelyről mindenki tudni szeretné, hogy valóban igaz-e. Ezzel kapcsolatban kifejti azon meglátását, miszerint a bizonyítékok nem is olyan egyértelműek a növekvő vagyoni egyenlőtlenségek problematikája vonatkozásában, mint a növekvő jövedelmi egyenlőtlenségek esetében. Ezen túlmenően megfogalmazza kételyeit azon tényezők erősségével kapcsolatban is, amelyek Thomas Piketty meglátása szerint a vagyoni egyenlőtlenségek fokozódása, illetve a divergencia irányába hatnak. Emellett felveti annak a lehetőségét is, hogy a lassabb gazdasági növekedés éppolyan negatív hatásokkal járhat a tőke tulajdonosaira nézve, mint bárki másra, ezáltal pedig helyzetük kedvezőtlenül is változhat. Azt is elképzelhetőnek

tartja, hogy az említett költséges hatások eredményeképpen kisebb szelet jut nekik a tortából. Véleménye szerint Thomas Piketty első látására elegáns magyarázatot ad a lassú növekedési ráta, illetve a növekvő egyenlőtlenségek vonatkozásában, azonban kiemeli azt, amit maga a szerző is elismer, hogy a világ sokkal komplikáltabb, mint amilyennek tűnik, és ahogy azt a „kapitalizmus központi ellentmondása” feltételezi.

A Tőkével kapcsolatban napvilágot látott kritikák közül érdemes még kiemelni *Bill Gates* (2014) gondolatait, aki ugyan elismeri, hogy nem a téma szakértője, azonban olyan érdekes kérdéseket feszeget Thomas Piketty mondanivalójával kapcsolatban, amelyek mindenképp említésre méltók. Egyetért azzal, hogy az egyenlőtlenségek magas szintje igenis problémát jelent, amellyel foglalkozni kell, mivel a kapitalizmusnak nincs olyan önjavító mechanizmusa, amely az egyenlőség erősítése irányába hatna, így a vagyon koncentrációja mögött meghúzódhat egyfajta hólabdaeffektus. Mindezek mellett ő is elismeri, hogy a kormányok – amennyiben úgy döntenek – konstruktív szerepet játszhatnak az elemzés hatókörébe vont – hólabdaeffektus által gerjesztett – tendenciák ellensúlyozásában. Thomas Piketty azon álláspontjával is egyetért, miszerint az egyenlőtlenség bizonyos szintje együtt jár a kapitalizmussal. Ezzel kapcsolatban felteszi a kérdést, hogy milyen mértékű egyenlőtlenség fogadható el, illetve az mikor válik ártalmassá. Mindezek mellett azonban meglátása szerint Thomas Piketty tézise ($r > g$) nem differenciál megfelelően a tőke különböző formái, illetve típusai között, amelyeknek eltérő a társadalmi hasznosságuk. Ezenfelül felhívja a figyelmet arra is, hogy meglátása szerint az Amerikai Egyesült Államok vonatkozásában nem állja meg a helyét Thomas Piketty azon felvetése, miszerint az öröklés kiemelkedő szerepet játszik a vagyonfelhalmozás folyamatában. Bill Gates (2014) szavaival élve „az egykoron felhalmozott va-

gyon rég semmivé lett az instabilitás, az infláció, az adók, a filantrópia, valamint a költségek eredményeképpen”. Meglátása szerint elég csak a Forbes 400 leggazdagabb amerikaiak összesítő listájára tekintenünk, amelyen szerinte nem találunk olyat, akiknek az ősei a családi vagyont járadékok beszédéből gyűjtötték volna össze. Ez némileg azonban leegyszerűsített szemléletmódot tükröz, hiszen Thomas Piketty elsősorban nem a Forbes 400-as listáján szereplőkről nyilatkozik. Bill Gates ezen kijelentésével jelentősen leszűkíti az elemzés fókuszát egy alapvetően technológia dominálta, speciális gazdasági környezetre. Emellett ugyan egyetért azzal, hogy léteznek olyan erők, amelyek a vagyonfelhalmozás irányába hathatnak, azonban felveti, hogy megfigyelhetők olyanok is, amelyek éppen ellentétes hatást fejtenek ki. Nézete szerint a Tőke ezekkel nem foglalkozik kellő mértékben. Továbbá csalódottságát fogalmazza meg azzal kapcsolatban, hogy Thomas Piketty alapvetően kizárólag a vagyon, illetve jövedelem kérdésköréhez kapcsolódó adatokra fókuszál, miközben teljes mértékben figyelmen kívül hagyja a fogyasztást. Nézete szerint a fogyasztás témakörének mélyebb vizsgálata nagymértékben hozzájárulhatna az emberi jólét problémakörének jobb megérettetéshez. Végezetül Thomas Piketty ideális megoldása a tőke progresszív módon történő megadóztatásának javaslata felé fordul. Ezzel kapcsolatban kifejti azon álláspontját, miszerint jobban járnánk egy, a fogyasztást érintő progresszív adóval. Ehhez kapcsolódóan megjegyzendő, hogy míg Thomas Piketty javaslata egyértelműen a tőkeakkumuláció problémájára kínál megoldást, addig Bill Gates csak a túlzott mértékű fogyasztás kezelését célozza meg.

A Tőke mondanivalójának, Thomas Piketty tézisének, valamint a probléma megoldása vonatkozásában megfogalmazott javaslatának megítélése kapcsán mindenekelőtt le kell szögeznünk, hogy a szerző a jelenkor egyik

legérdekfeszítőbb és egyben legvitatottabb társadalmi problematikájával foglalkozik, amely mindannyiunk életére valamilyen formában hatással van. Sokan vitatják ugyan a könyvben megfogalmazottak realitását, a probléma tényleges mivoltát, azonban – meglátásom szerint – a historikus adatsorok – még a fogyasztásra vonatkozó kiegészítés nélkül is, ahogy Bill Gates javasolja – önmagukért beszélnek. A jövedelmi és még inkább a vagyoni egyenlőtlenségek fokozódása, valamint a divergencia irányába ható erők korunk egyik kiemelkedő társadalmi problémáját képezik, amellyel valóban foglalkozni kell.

Ahogy Paul Krugman (2014c) fogalmaz, „a Tőke világhossá teszi, hogy a közpolitikák óriási különbséget tehetnek még akkor is, ha a mögöttes gazdasági folyamatok az extrém egyenlőtlenségek irányába hatnak”. Meglátása szerint az oligarchiára épülő társadalom felé történő haladás folyamata megállítható, sőt akár vissza is fordítható, amennyiben a politikai döntéshozók, valamint az általuk meghatározott intézményrendszer elköteleződik a

probléma feloldása iránt. Nézete szerint Thomas Piketty hadba hív egy lehetőleg globális vagyonadó implementálására. Ezzel kapcsolatban megfogalmazza, hogy ugyan könnyű cinizmussal viseltetni a javasolt megoldási alternatíva felé, azonban „a Tőke egy mestéri diagnózis arról, hogy hol vagyunk most, és merre tartunk”. Ez pedig megfontolandóvá teszi mindenki számára Thomas Piketty gondolatait. A könyv legnagyobb értékét abban látja, hogy alapvetően alakította át a témát övező szakmai viták meghatározó kereteit, ezáltal pedig már sosem fogunk úgy elmélkedni az egyenlőtlenségek problematikájához kapcsolódó kérdésekről, mint ezidáig tettük.

A kérdés csak az, hogy a probléma feloldásának vonatkozásában egyáltalán van-e ésszerű realitása olyan mértékű elköteleződés érvényesülésének, amely – az ellenállás ellenére – ténylegesen lehetővé teheti a vagyoni különbségek fokozódásának visszafogására, illetve visszafordítására, valamint esetlegesen a meglévő szakadék teljes eliminálására alkalmas intézkedések implementálását globális szinten.

IRODALOM

FLANDERS, ST. (2014): Capital in the Twenty-first Century by Thomas Piketty – review, *The Guardian*, 2014.07.17. Online: <http://www.theguardian.com/books/2014/jul/17/capital-twenty-first-century-thomas-piketty-review> Letöltve: 2015. 04. 12.

GATES, B. (2014): Why Inequality Matters, *gatesnotes*, 2014. 10. 13. Online: <http://www.gatesnotes.com/Books/Why-Inequality-Matters-Capital-in-21st-Century-Review> Letöltve: 2015. 04. 12.

KRUGMAN, P. (2014a): Wealth over Work, *The New York Times*, 2014. 03. 23. Online: <http://www.nytimes.com/2014/03/24/opinion/krugman-wealth-over-work.html> Letöltve: 2015. 04. 12.

KRUGMAN, P. (2014b): The Piketty Panic, *The New York Times*, 2014. 04. 24. Online: http://www.nytimes.com/2014/04/25/opinion/krugman-the-piketty-panic.html?_r=1 Letöltve: 2015. 04. 12.

KRUGMAN, P. (2014c): Why We're in a New Gilded Age, *The New York Review of Books*, 2014. 05. 08. Online: <http://www.nybooks.com/articles/archives/2014/may/08/thomas-piketty-new-gilded-age/> Letöltve: 2015. 04. 12.

PIKETTY, TH. (2014): Capital in the Twenty-First Century. *The Belknap Press of Harvard University Press*. Cambridge, Massachusetts London, England